

مجله های هسته در علوم کتابداری

از: عباس گیلوری

رسیده، صرفاً یک مقاله در نظر گرفته شده است. مجله «نمایه» که نشریه ای در حوزه مباحث کتابداری و اطلاع رسانی است، به دلیل فقدان مقاله های مستقل و عمومی بودن دامنه موضوعی و خصیصه مرجعی بودن آن، مورد بررسی قرار نگرفته و از آن به عنوان یکی از مراجع مورد استناد در این تحقیق استفاده شده است.

محتوده و چگونگی انجام کار:

با مراجعه به «کتابشناسی کتابهای کتابداری»، «کتابنامه اطلاع رسانی»، «مقاله نامه موضوعی کتابداری و اطلاع رسانی» و نشریه «نمایه»، و پیگیری شماره های مختلف مجله ها و ثبت تعداد مقالات چاپ شده در هر مجله، مشخص شده است که می توان نشریاتی را که مبادرت به چاپ مقالات کتابداری و علوم اطلاع رسانی می نمایند، به دو دسته عمده تقسیم کرد: الف: نشریات صرفاً تخصصی. ب: نشریات غیرتخصصی.

الف: نشریات صرفاً تخصصی: این گونه نشریات خود به دو دسته تقسیم می شوند:

۱. نشریاتی که از انتشار بازمانده اند: این نشریات عبارتند از: الف: نشریه «اطلاع رسانی». ب. نشریه «کتابدار». شک نیست که این دو مجله در زمان انتشار از اصلیتترین مجله های هسته در زمینه علوم کتابداری بوده اند.

۲. نشریاتی که هنوز انتشار آنها ادامه دارد و یا به تازگی

منتشر شده است. در این گروه،

نشریات «فصلنامه کتاب»، «پیام کتابخانه» و «آئینه پژوهش» که به تازگی منتشر شده اند، در صورت ادامه دار بودن نشر آنها، و نشریه «دفتر کتابداری» می توانند به عنوان بهترین و با ارزشترین مجله های تخصصی هسته در حال انتشار در زمینه کتابداری و علوم اطلاع رسانی، مد نظر قرار گیرند.

با بررسیهای آماری مشخص شد که مجله های این گروه (نشریات صرفاً تخصصی) که جمعاً هشت نشریه را شامل می شود، اقدام به انتشار ۱۴۶ مقاله از کل مقالات فوق کرده و ۵۱/۵۵ درصد از مجموعه مقالات را به خود اختصاص داده اند. مجله های این گروه به ترتیب اهمیت و ادامه دار بودن انتشار آنها - و نه

آنچه در مقاله حاضر مورد بررسی قرار می گیرد، مشخص کردن مجله های هسته و مجله های ردیف دوم و سوم در علوم کتابداری و اطلاع رسانی است. دامنه این تحقیق، سالهای ۱۳۵۸ تا سال ۱۳۷۰ هجری شمسی را در برمی گیرد. روند کار این تحقیق مبنی بر بررسی ۲۸۳ مقاله است که توسط ۱۳۵ نویسنده و در ۵۷ عنوان مجله ارائه شده است. در این بررسی، مقالات تخصصی این زمینه مورد استناد قرار گرفته و از بررسی گزارش گونه ها، خبرنامه ها و مقاله نامه های نیمه تخصصی و یا غیر مرتبط با موضوع، برای جلوگیری از اشتباهات آماری و دقت و صحت تحقیق، پرهیز شده است. همچنین مقالات موضوعی مسلسل (سریال) که از یک نویسنده در چند شماره یک مجله به چاپ

نام مجله	تعداد مجله	درصد مقالات ارائه شده
دفتر کتابداری	۲۲	۷/۷۷
فصلنامه کتاب	۱۱ مقاله در یک شماره	۳/۸۸
پیام کتابخانه	۷ مقاله در یک شماره	۲/۱۲
آئینه پژوهش	۲۸	۹/۸۹
نشر دانش	۳۲	۱۱/۳۰
نشریه علوم تربیتی دانشگاه تهران	۱۱	۳/۸۸
نشریه اطلاع رسانی	۳۱	۱۰/۹۵
نشریه کتابدار	۴	۱/۴۱
تعداد کلی مجله ها: ۸	جمع کل مقالات: ۱۴۶	مجموع درصدها: ۵۱/۵۵

بر اساس تعداد مقالات ارائه شده در جدول شماره ۲ نشان داده شده اند. همان گونه که مشخص شد، این نشریات اصلی ترین مجله های تخصصی در این موضوعی بوده و به دلیل اینکه صرفاً اقدام به چاپ مقالات تخصصی علوم کتابداری و اطلاع رسانی نموده اند، می توانند به عنوان «مجله های تخصصی هسته» به شمار آیند.

ب: نشریات غیر تخصصی: این نشریات نیز به نوبه خود به سه گروه قابل تقسیم می شوند:

۱. مجله های غیر تخصصی هسته: تعدادی از مجله های غیر تخصصی، بیشترین مقاله های کتابداری را به خود اختصاص داده اند. این مجله ها به ترتیب تعداد مقالات ارائه شده در آنها، در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

همان گونه که مشخص شده است، تعداد این مجله ها که بیشترین مقالات را در گروه «نشریات غیر تخصصی» به خود اختصاص داده اند، هشت مجله است و تعداد مقالات منتشره در آنها، بین ۱۲ و ۵ مقاله در نوسان است. جمع کل مقالات ارائه شده در این هشت مجله به ۶۲ عنوان می رسد که ۲۱/۹۰ درصد از کل مقالات را به خود اختصاص داده اند. با بررسیهای آماری انجام شده، مشخص شده است که متخصصین کتابداری و اساتید این رشته، بعد از «مجلات تخصصی هسته»، بیشتر متمایل به چاپ مقالات خویش در این مجلات بوده و بیشترین مقالات تخصصی این مجله ها نیز توسط همین اساتید به نگارش درآمده اند. این امر

می تواند به دلایل زیر صورت پذیرفته باشد:

۱. فقدان و یا کمبود مجله های کتابداری و اطلاع رسانی که باعث شده است تا متخصصین این فن اقدام به چاپ مقالات خود در اینگونه مجله ها کنند.

۲. عدم اعتبار و یا نامنظم بودن انتشار مجله های کتابداری و علوم اطلاع رسانی.

۳. برخوردارانده و پرتیراژ بودن این گونه مجله ها و اعتبار آنها باعث تمایل نویسندگان به ارائه مقاله در این مجله ها شده است.

بنابراین می توان نتیجه گرفت که بیشترین مقالات که توسط تعداد کمتری از نویسندگان این رشته نگاشته شده اند، در تعداد کمی از مجله های این گروه که می توان نام «مجلات غیر تخصصی هسته» را بر آنها نهاد، منتشر شده اند.

۲. مجله های ردیف دوم: گروه دیگری از مجله ها مبادرت به انتشار مقالات کتابداری نموده اند که تعداد مقالات منتشره در آنها بین ۳ تا ۴ مقاله متغیر است. تعداد این مجله ها نسبت به نشریات دو گروه «مجله های تخصصی هسته» و مجله های غیر تخصصی هسته، بیشتر و مقالات ارائه شده در آنها نسبت به دو گروه پیشین کمتر است. همچنین نویسندگان این گونه مقالات نسبت به نویسندگان مقالات دو گروه سابق الذکر، ناشناخته تر هستند. لازم به ذکر است که گاهی برخی از نویسندگان متخصص نیز در این گونه مجله ها مبادرت به چاپ مقاله می نمایند. در این مجله ها که تعداد آنها به ۱۱ عنوان می رسد، جمعاً ۳۵ مقاله منتشر شده است.

نام مجله	تعداد مقالات	درصد مقالات ارائه شده
کیهان فرهنگی	۱۲	۴/۲۴
مشکوة	۹	۳/۱۸
خبرنامه انفورماتیک	۹	۳/۱۸
کلک	۸	۲/۸۲
مدیریت اطلاعات	۷	۲/۱۲
دانشمند	۷	۲/۱۲
مجله علوم تربیتی و روانشناسی	۵	۱/۷۶
دانشگاه شیراز	۵	۱/۷۶
مجله علوم تربیتی و روانشناسی	۵	۱/۷۶
دانشگاه شهید چمران اهواز	۵	۱/۷۶
تعداد کل مجله ها: ۸	جمع کل مقالات: ۶۲	مجموع درصدها: ۲۱/۹۰

رسیده است. این گونه مجله ها که از جهت تعداد، زیاد و از جهت شمار مقالات به چاپ رسیده در آنها، کم و نویسندگان آنها غیر متخصص تر و یا گمنامتر هستند، جمعاً اقدام به انتشار ۴۰ مقاله کرده اند و می توان گفت که ۱۳/۱۴ درصد مقالات علوم کتابداری و اطلاع رسانی در این مجله ها منتشر شده اند. این مجلات به ترتیب مقالات ارائه شده در آنها در جدول شماره ۴ نشان داده شده است. با توجه به نکات فوق می توان نتیجه گرفت که موضوعات علوم کتابداری و اطلاع رسانی در مجله های عمومی فراوان و گاه مجله های موضوعی و تخصصی دیگر رشته های علوم نیز به چاپ رسیده اند. از این گونه نشریات تخصصی، برای نمونه می توان مجله های «کیهان علمی»، «پیام پتروشیمی»، «صنعت حمل و نقل»، «پژوهش در علم و صنعت» و... را نام برد. این امر می تواند به

با محاسبات آماری مشخص می شود که ۱۲/۳۷ درصد مقالات علوم کتابداری و اطلاع رسانی در این گونه نشریات به چاپ رسیده اند. بنابراین می توان نتیجه گرفت چنین مجله هایی که از نظر تعداد نسبت به مجله های تخصصی و غیرتخصصی هسته سابق الذکر، بیشتر و از جهت تعداد مقالات ارائه شده در آنها، کمتر هستند، «مجله های ردیف دوم» یا «دسته دوم» نامیده می شوند. این مجله ها به ترتیب مقالات ارائه شده در آنها در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

۳. مجله های ردیف سوم: مقالات دیگری از نویسندگان نیمه متخصص و گاه غیر متخصص در زمینه های موضوعی کتابداری، در مجله های دیگری منتشر شده اند. در این مجلات که تعداد آنها به ۳۰ عنوان می رسد، ۲ یا کمتر از ۲ مقاله به چاپ

نام مجله	تعداد مقالات	درصد مقالات ارائه شده
مجله ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد	۴	۱/۴۱
پژوهش در علم و صنعت	۴	۱/۴۱
نشریه پوش	۳	۱/۰۶
آینده	۳	۱/۰۶
پیام بونسکو	۳	۱/۰۶
رسانه	۳	۱/۰۶
ریز پردازنده	۳	۱/۰۶
اطلاعات علمی	۳	۱/۰۶
دانشگاه انقلاب	۳	۱/۰۶
آدینه	۳	۱/۰۶
رشد تکنولوژی آموزشی	۳	۱/۰۶
تعداد کل مجله ها: ۱۱	جمع کل مقالات: ۳۵	مجموع درصدها: ۱۲/۳۷

جدول شماره ۳

نام مجله			تعداد مقالات درصد		
۰/۳۵	۱	کیهان علمی	۰/۷۰	۲	نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز
۰/۳۵	۱	سنگ	۰/۷۰	۲	کتابنمای ایران
۰/۳۵	۱	گردون	۰/۷۰	۲	زیتون
۰/۳۵	۱	پیام پتروشیمی	۰/۷۰	۲	صنعت حمل و نقل
۰/۳۵	۱	هفته نامه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن	۰/۷۰	۲	پیام پست و مخابرات
۰/۳۵	۱	نشریه پژوهش دانشگاه اصفهان	۰/۷۰	۲	فصلنامه حق
۰/۳۵	۱	مجله پزشکی دانشگاه تبریز	۰/۷۰	۲	هدهد
۰/۳۵	۱	تربیت	۰/۷۰	۲	معلم و خانواده
۰/۳۵	۱	نامه فیلمخانه ایران	۰/۷۰	۲	رشد معلم
۰/۳۵	۱	عکس	۰/۷۰	۲	نامه فرهنگ
۰/۳۵	۱	پرنامه و توسعه	۰/۳۵	۱	رونق
۰/۳۵	۱	کتاب مقاومت	۰/۳۵	۱	تدبیر
۰/۳۵	۱	مجله برق	۰/۳۵	۱	دانش
			۰/۳۵	۱	نگاه نو
			۰/۳۵	۱	کیان
			۰/۳۵	۱	صنعت روز
			۰/۳۵	۱	سروش
مجموعه درصدها		جمع کل مقالات	تعداد کل مجله‌ها		
۱۴/۱۳		۴۰	۳۰		

داخلی و خارجی.

با اندکی دقت در گروه‌های سه گانه مجله‌های غیر تخصصی سابق‌الذکر، می‌توان به این نتیجه رسید که در داخل هر گروه از نشریات، تعدادی از مجله‌ها بیشترین مقالات را به خود اختصاص داده‌اند. مثلاً در گروه «مجله‌های غیر تخصصی هسته»، سه مجله «کیهان فرهنگی»، «مشکوة»، «خبرنامه انفورماتیک» بیشترین مقالات را به خود اختصاص داده‌اند. «مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز» و «مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز» کمترین مقالات این گروه را دارا می‌باشند. یا در گروه «مجله‌های ردیف دوم»: «مجله ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد» و نشریه «پژوهش در علم و صنعت» بیشترین مقالات، و نشریات «رشد تکنولوژی آموزشی»، «آدینه»، «دانشگاه انقلاب» و... کمترین مقالات این گروه از مجلات را به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین می‌توان گفت که هر یک از

دلایل زیر صورت پذیرفته باشد.

۱. کلیت موضوع و دامنه پوشش مباحث علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی که باعث تحت پوشش قرار دادن بسیاری از موضوعات می‌شود.
۲. رشد سریع تکنولوژی و تسریع روند پیشرفتهای علمی و فنی و اجتماعی و افزایش سریع اطلاعات (انفجار اطلاعات) که ضرورت پردازش و نظم‌دهی به آنها را ایجاب کرده و مبحث اطلاع‌رسانی را عمومیت می‌دهد.
۳. گریز ناپذیری کشورها و مجامع علمی و تحقیقاتی در برابر سیل عظیم اطلاعات برای گزینش و انتخاب علمیت‌ترین و کاملترین و جدیدترین جنبه‌های اطلاعات.
۴. دسترسی سریع به اطلاعات و یافته‌های علمی و تحقیقاتی

رسانی در غالب مجله ها به چاپ رسیده و براکنندگی منابع انتشار مقالات زیاد است.

۵. وسعت دامنه و موضوع علوم کتابداری و اطلاع رسانی و ضرورت پرداختن به آن، باعث شده است که نویسندگان تک نگار فراوانی به نگارش مقالاتی در این زمینه موضوعی بپردازند. به این دلیل است که می بینیم در جدول شماره ۲، بیشتر مجله ها، تنها به چاپ یک مقاله و غالباً توسط نویسندگان غیر متخصص و ناشناخته، اقدام کرده اند.

۶. همان گونه که بیشترین مقالات در کمترین مجله ها منتشر شده است، بیشترین مقالات نیز توسط نویسندگان کمتری به نگارش درآمده اند. این امر در جدول شماره ۵ نشان داده شده است. جدول بر حسب نام نویسندگانی که بیشترین مقالات را نگاشته اند، مرتب شده است.

همان گونه که از جدول استنباط می شود، از تعداد کل ۱۳۵ نویسنده که در این زمینه قلم زده اند، ۱۶ نویسنده بیشترین مقالات را نگاشته اند. بنابراین می توان نتیجه گرفت که از کل مقالات که تعداد آنها ۲۸۳ مقاله است، ۱۵۰ مقاله توسط این نویسندگان نگاشته شده است. با محاسبات آماری مشخص می شود که ۵۳ درصد مقالات در حوزه علوم کتابداری و اطلاع رسانی به وسیله آنها نگارش یافته و باقی نویسندگان که تعداد آنها به ۱۱۹ نفر می رسد، بقیه مقالات را که عبارت از ۱۳۳ مقاله است، نگاشته اند. به عبارت دیگر می توان گفت که ۴۷ درصد از کل مقالات، توسط ۱۱۹ نویسنده و ۵۳ درصد از کل مقالات، صرفاً توسط ۱۶ نویسنده نگاشته شده است.

گروههای مجله ها می توانند در داخل دسته های ویژه خود، به دسته های دیگری تقسیم شوند که از بالا به پایین، دارای تعداد مقالات کمتر و بالطبع درجات متفاوتی از اهمیت باشند و کتابداران با آگاهی از این دسته بندیها و گروه بندیهای مجله ها، می توانند به فراخور استطاعت مالی کتابخانه و بضاعت علمی مراجعین، اقدام به تهیه مجله ای پر اهمیت تر در این زمینه موضوعی نمایند.

نتایج:

۱. «مجله های تخصصی هسته» در علوم کتابداری از جهت تعداد کم، ولی از جهت شمار مقالات ارائه شده در آنها زیاد و کیفیت علمی و تخصصی محتوای آنها در سطح بالا قرار دارد.
۲. با تهیه «مجله های تخصصی هسته» (جدول شماره ۱) می توان به بیش از نیمی از اطلاعات و تحقیقات جدید در زمینه علوم کتابداری و اطلاع رسانی دست یافت. شاید بتوان گفت با تهیه چند نشریه دیگر از ریفهای اولیه گروه «مجله های غیر تخصصی هسته» (جدول شماره ۲)، بتوان اطلاعاتی بیش از ۸۰٪ کسب نمود.
۳. متخصصان کتابداری غالباً رغبت کمتری به نگارش مقالات نشان داده و بیشتر تحقیقات و نوشته های آنها به صورت کتاب منتشر شده است. شاید این امر به دلیل رغبت کمتر مطالعه کنندگان و متخصصان ایرانی به خواندن مقالات در نشریات و جدی نگرفتن آنها، و توجه بیشتر به مطالب کتابی باشد.
۴. برخلاف دیگر رشته ها که غالباً مقالات تخصصی آنها، در مجله های علمی منتشر می شوند، مقالات علوم کتابداری و اطلاع

نام مؤلفین			تعداد مقالات			درصد		
محمدنقی مهدوی	۳۲	۱۱/۳۰	مهرداد نیکنام	۶	۲/۱۲			
محمدحسین دیانی	۲۱	۹/۴۲	پوری سلطانی	۵	۱/۷۶			
عبدالحسین آذرنگ	۱۲	۴/۲۴	اسدالله آزاد	۵	۱/۷۶			
عباس حرّی	۱۱	۳/۸۸	کریم امامی	۵	۱/۷۶			
نورالله مرادی	۱۱	۳/۸۸	مهری پریخ	۴	۱/۴۱			
رحمت الله فتاحی	۱۰	۳/۵۳	علی شکوئی	۴	۱/۴۱			
نوش آفرین انصاری	۸	۲/۸۲	لیلا مرتضائی	۴	۱/۴۱			
غلامحسین تسیحی	۸	۲/۸۲	موسی مجیدی	۴	۱/۴۱			
جمع مؤلفین:			تعداد کل مقالات:	مجموع درصدها:				
۱۶			۱۵۰	٪۵۳				

جدول شماره ۵